

Sygn. akt II UK 392/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 18 marca 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jerzy Kuźniar (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Zbigniew Korzeniowski

SSA Agata Pyjas-Luty

w sprawie z wniosku M. K.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w G.

o prawo do emerytury,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń

Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 18 marca 2014 r.,

skargi kasacyjnej wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 16 kwietnia 2013 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 16 kwietnia 2013 r., ... 1678/12, Sąd Apelacyjny oddalił apelację wnioskodawcy M. K. od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w G. z dnia 27 czerwca 2012 r. w sprawie przeciwko

Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w G. o prawo do emerytury, którym oddalono odwołanie wnioskodawcy od decyzji organu rentowego z dnia 22 listopada 2011 r., odmawiającej przyznania prawa do emerytury w niższym wieku wobec nieudokumentowania 15 lat pracy w szczególnych warunkach. Organ rentowy nie uwzględnił okresu pracy wnioskodawcy od dnia 7 września 1977 r. do dnia 10 marca 1985 r. w PP „P.” w G. oraz od dnia 12 marca 1985 r. do dnia 6 października 1990 r. w Przedsiębiorstwie Budowy Elektrowni i Przemysłu w S., uznając, że przedłożone dokumenty nie dają podstaw do przyjęcia, że w tych okresach stale i w pełnym wymiarze czasu pracy wnioskodawca wykonywał pracę w szczególnych warunkach.

W ustalonym stanie faktycznym wnioskodawca (ur. w dniu 8 lipca 1951 r.), w dniu 8 czerwca 2011 r. złożył wniosek o emeryturę, dokumentując 30 lat, 2 miesiące i 29 dni okresów składkowych i nieskładkowych, w tym 7 lat i 24 dni okresów pracy w warunkach szczególnych. Nie przystąpił do Otwartego Funduszu Emerytalnego, rozwiązał stosunek pracy i ukończył 60 lat. Wnioskodawca w okresie od dnia 1 sierpnia 1968 r. do dnia 25 października 1970 r., oraz od dnia 2 listopada 1972 r. do dnia 31 sierpnia 1977 r. był zatrudniony w Przedsiębiorstwie Państwowej Komunikacji Samochodowej w G. na stanowisku mechanika napraw w kanałach remontowych, praca w tych okresach została zaliczona przez organ rentowy do stażu pracy w szczególnych warunkach. W okresie od dnia 27 października 1970 r. do dnia 14 października 1972 r. odbył służbę wojskową, a następnie w okresie od dnia 7 września 1977 r. do dnia 10 marca 1985 r. był zatrudniony w PP „P.” w G. na stanowisku mechanika napraw pojazdów samochodowych, którego praca polegała także na pracy w kanałach. W toku tej pracy zajmował się naprawami mechanicznymi, blacharskimi, przy czym pracował nie tylko w kanałach na hali, ale także na zewnątrz w różnych warunkach pogodowych. W okresie od dnia 12 marca 1985 r. do dnia 6 października 1990 r. wnioskodawca był zatrudniony w Przedsiębiorstwie Budowy Elektrowni i Przemysłu w S., na stanowisku mechanika, a od dnia 15 marca 1985 r. do dnia 31 maja 1985 r. na stanowisku brygadzysty. W tym okresie ubezpieczony pracował na bazie w G., w blaszanej hali, postawionej bezpośrednio na ziemi, w której był wykopany kanał w ziemi. Pracował jako mechanik - naprawiał samochody i ciężki sprzęt budowlany. Był także brygadzystą

jednocześnie wykonującym pracę mechanika samochodowego także w kanałach. W okresie od dnia 10 maja 1988 r. do dnia 24 sierpnia 1990 r. był zatrudniony na stanowisku spawacza, betoniarza na budowie eksportowej w ZSRR, wykonując prace jako konserwator sprzętu budowlanego, a jednocześnie jako mechanik samochodowy. Po powrocie z pracy na budowie eksportowej w ZSRR Przedsiębiorstwo Budowy Elektrowni i Przemysłu w S. uległo przekształceniu w spółkę pracowniczą, utworzyła się filia Agencja nr 1, gdzie wnioskodawca, zatrudniony na stanowisku mechanika, wykonywał te same prace przy naprawie sprzętu budowlanego, także w kanałach od dnia 8 października 1990 r. do dnia 31 maja 1992 r.

W sprawie przedmiotem sporu były nieuwzględnione przez organ rentowy okresy zatrudnienia wnioskodawcy od dnia 7 września 1977 r. do dnia 10 marca 1985 r. - w PP „P.” w G., od dnia 12 marca 1985 r. do dnia 6 października 1990 r. - w Przedsiębiorstwie Budowy Elektrowni i Przemysłu w S. oraz okresu służby wojskowej od dnia 26 października 1970 r. do dnia 1 listopada 1972 r. a także pracy od dnia 8 października 1990 r. do dnia 31 maja 1992 r. - w Przedsiębiorstwie Budowy Elektrowni i Przemysłu - Baza Sprzętu Transportu i Energetyki - Agencja nr 1 w Ż.

Wyrokiem z dnia 27 czerwca 2012 r., Sąd Okręgowy - Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w G., oddalił odwołanie wnioskodawcy od decyzji organu rentowego. Sąd pierwszej instancji, powołując się na wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 lutego 2010 r., II UK 219/09 (niepublikowany), zgodnie z którym okres zasadniczej służby wojskowej odbytej w czasie trwania stosunku pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze zalicza się do stażu pracy wymaganego do nabycia prawa do emerytury w niższym wieku emerytalnym jeżeli pracownik w ustawowym terminie zgłosił swój powrót do tego zatrudnienia, zaliczył wnioskodawcy okres odbycia służby wojskowej od dnia 27 października 1970 r. do dnia 14 października 1972 r. do okresu zatrudnienia w szczególnych warunkach (art. 108 ust. 1 ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej, jednolity tekst: Dz. U. z 2012 r., poz. 461 ze zm. - w brzmieniu pierwotnym, obowiązującym do dnia 31 grudnia 1974 r.).

Odnosząc się do pozostałych spornych okresów, tj. okresu zatrudnienia od dnia 7 września 1977 r. do dnia 10 marca 1985 r. w PP „P.” w G., od dnia 12 marca 1985 r. do dnia 6 października 1990 r. - w Przedsiębiorstwie Budowy Elektrowni i Przemysłu w S., od dnia 8 października 1990 r. do dnia 31 maja 1992 r. - w Przedsiębiorstwie Budowy Elektrowni i Przemysłu -Baza Sprzętu Transportu i Energetyki - Agencja nr 1 w Ż., Sąd pierwszej instancji uznał, że ze zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego nie wynika, aby w tych okresach wnioskodawca wykonywał prace odpowiadające charakterem i zakresem pracom w szczególnych warunkach wskazanym w dziale XIV (prace różne) pod pozycją nr 14 czy 16 załącznika A do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego dla pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze (Dz. U. Nr 8, poz. 43 ze zm.). Sąd podkreślił, że praca w szczególnych warunkach to praca wykonywana stale (codziennie) i w pełnym wymiarze czasu pracy (przez 8 godzin dziennie, jeżeli pracownika obowiązuje taki wymiar czasu pracy) w warunkach pozwalających na uznanie jej za jeden z rodzajów prac wymienionych w wykazie stanowiącym załącznik do rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r. Natomiast z zebranego w sprawie materiału dowodowego nie wynika, aby w okresie zatrudnienia w PP „P.” w G. wnioskodawca stale i w pełnym wymiarze czasu wykonywał prace przy naprawie pomp wtryskowych, wtryskiwaczy i gaźników do silników spalinowych, czy prace wykonywane w kanałach remontowych przy naprawie pojazdów mechanicznych lub szynowych. Z jego wyjaśnień wynikało, że pracował nie tylko w kanałach, ale i na zewnątrz hali. Co do kolejnych spornych okresów pracy: w Przedsiębiorstwie Budowy Elektrowni i Przemysłu w S. oraz w Przedsiębiorstwie Budowy Elektrowni i Przemysłu - Baza Sprzętu Transportu i Energetyki - Agencja nr 1 w Ż., Sąd Okręgowy uznał, że brak jest wiarygodnych dowodów na potwierdzenie wykonywania prac w szczególnych warunkach.

Sąd pierwszej instancji nie uznał jako pracy w warunkach szczególnych okresu pracy na budowie eksportowej w ZSRR w ramach zatrudnienia w Przedsiębiorstwie Budowy Elektrowni i Przemysłu w S. z uwagi na sprzeczność zachodzącą pomiędzy treścią dokumentów zawartych w aktach osobowych, z których wynika, że ubezpieczony pracował na stanowisku betoniarza i spawacza, a

treścią zeznań świadków, wskazujących, że w okresie tym wykonywał te same prace co w trakcie zatrudnienia w Polsce.

Mając powyższe na uwadze, Sąd ten zaliczył do stażu pracy wnioskodawcy jedynie okres służby wojskowej, przyjmując, że jego okres pracy w szczególnych warunkach jest krótszy od wymaganego w art. 184 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz. U. z 2013 r., poz. 1440 ze zm.), a zatem nie spełnił on wszystkich warunków do przyznania dochodzonego świadczenia.

Zaskarżonym wyrokiem, Sąd Apelacyjny oddalił apelację wnioskodawcy, dzielając ustalenia Sądu pierwszej instancji oraz zapadłe orzeczenie, uznając że wnioskodawca nie spełnił, wynikającej z art. 184 ust. 1 pkt 1 ustawy emerytalnej, przesłanki nabycia prawa do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym, a to osiągnięcia na dzień wejścia w życie ustawy emerytalnej, tj. w dniu 1 stycznia 1999 r. wymaganego w przepisach dotychczasowych okresu zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, a zatem brak jest podstaw prawnych do przyznania mu tego świadczenia.

Powyższy wyrok zaskarżył w całości skargą kasacyjną pełnomocnik wnioskodawcy i zarzucając naruszenie prawa materialnego – art. 32 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w związku z § 2 ust. 2 rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie wieku emerytalnego dla pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze, polegające na uznaniu, że „wykonywanie przez pracownika zatrudnionego na stanowisku zakwalifikowanym jako praca w szczególnych warunkach, jednocześnie czynności szkoleniowych i nadzorczych, powoduje że wykonywanej przez niego pracy w szczególnych warunkach nie można zaliczyć jako pracy wykonywanej stale i w pełnym wymiarze czasu pracy”, oraz że „wykonywanie przez pracownika innych czynności niż wskazane w wykazie stanowiącym załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. (...), stanowiących jednak immanentną częścią całości pracy wykonywanej na danym stanowisku, zakwalifikowanym jako praca w szczególnych warunkach, pozbawia go prawa do świadczenia emerytalnego z tytułu pracy w szczególnych warunkach z uwagi na fakt, że praca ta nie była wykonywana w pełnym wymiarze

czasu pracy”, wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku jak i poprzedzającego go wyroku Sądu Okręgowego i przekazanie sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania, ewentualnie uchylenie wskazanych wyżej wyroków i orzeczenie co do istoty sprawy poprzez przyznanie wnioskodawcy prawa do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym z tytułu pracy w szczególnych warunkach wraz z orzeczeniem o kosztach postępowania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna jest uzasadniona. Stosownie do art. 398¹³ § 1 i 2 k.p.c., Sąd Najwyższy rozpoznaje sprawę w granicach skargi kasacyjnej i jest związany ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia, jeżeli skarga nie zawiera zarzutu naruszenia przepisów postępowania (tak jak w rozpatrywanej sprawie), lub gdy zarzut taki okaże się niezasadny.

Zgodnie z art. 32 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w związku z art. 184 tej ustawy ubezpieczonym, będącym pracownikami, o których mowa w ust. 2-3, zatrudnionymi w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, przysługuje emerytura w wieku niższym niż określony w art. 27 pkt 1. W myśl ust. 2 powołanego artykułu, dla celów ustalenia uprawnień, o których mowa w ust. 1, za pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach uważa się pracowników zatrudnionych przy pracach o znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości lub wymagających wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne i otoczenia. Natomiast stosownie do ust. 4 art. 32, wiek emerytalny, o którym mowa w ust. 1, rodzaje prac lub stanowisk oraz warunki, na podstawie których osobom wymienionym w ust. 2 i 3 przysługuje prawo do emerytury, ustala się na podstawie przepisów dotychczasowych, a więc na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r., w zakresie wieku emerytalnego, rodzaju prac lub stanowisk, oraz warunków, na jakich osobom wykonującym prace określone w ust. 2 i 3 art. 32 tej ustawy przysługuje prawo do emerytury (por. uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 13 lutego 2002 r., III ZP 30/01, OSNAPiUS 2002 nr 10, poz. 243). W myśl § 2 ust. 1

tego rozporządzenia, okresami pracy uzasadniającymi prawo do świadczeń na warunkach w nim przewidzianych są okresy, w których praca w szczególnych warunkach jest wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy, natomiast według jego § 4 ust. 1, pracownik, który wykonywał prace w szczególnych warunkach, wymienione w wykazie A, nabywa prawo do emerytury, jeżeli spełnia łącznie następujące warunki: osiągnął wiek emerytalny wynoszący 55 lat dla kobiet i 60 lat dla mężczyzn oraz ma wymagany okres zatrudnienia, w tym co najmniej 15 lat pracy w szczególnych warunkach. W okolicznościach rozpoznawanej sprawy, za pracę w warunkach szczególnych została uznana w rozporządzeniu z dnia 7 lutego 1983 r., do którego załącznik stanowi wykaz A, w dziale XIV poz. 14 praca przy naprawie pomp wtryskowych, wtryskiwaczy i gaźników do silników spalinowych, a w poz. 16 prace wykonywane w kanałach remontowych przy naprawie pojazdów mechanicznych lub szynowych.

Sąd drugiej instancji w uzasadnieniu wyroku uznał, że wnioskodawca w spornych okresach pracy wykonywał prace odpowiadające charakterem i zakresem pracom w szczególnych warunkach wskazanym w dziale XIV (prace różne) pod pozycją nr 14 i 16 załącznika A do rozporządzenia, przyjmując że brak podstaw do uznania, iż prace te wykonywał stale i w pełnym wymiarze czasu pracy. W ocenie tego Sądu nie wszystkie czynności naprawcze były wykonywane przez wnioskodawcę w kanałach remontowych, zaś niektórych prac (blacharskich i malarskich) w ogóle nie można zaliczyć do żadnej z kategorii prac, o których mowa w poz. 14 i 16, działu XIV, wykazu A. Ustalenia te doprowadziły Sąd do konkluzji, że brak jest podstaw do zaliczania do prac w szczególnych warunkach, pracy wnioskodawcy polegającej na obsłudze technicznej pojazdów mechanicznych w ramach przeglądów gwarancyjnych nawet wtedy, gdy była ona wykonywana w kanałach remontowych. Podobnie - zdaniem tego Sądu - należało ocenić również okres pracy wnioskodawcy jako brygadzysty gdyż mimo, że wykonywał prace w warunkach szczególnych (wymienione w poz. 14 i 16, działu XIV, wykazu A) w pełnym wymiarze czasu pracy, to wykonywał on również szereg innych powierzonych mu zadań, w tym mających charakter organizacyjno-administracyjny.

W ocenie Sądu Najwyższego, przedstawione ustalenia nie dają podstaw do tak kategorycznego stwierdzenia. Zważywszy okoliczności sprawy, w tym poczynione ustalenia co do charakteru pracy wnioskodawcy, trzeba przypomnieć, że co prawda w judykaturze nie jest sporne, że nie jest dopuszczalne uwzględnianie przy ustaleniu okresów pracy wykonywanej stale i w pełnym wymiarze czasu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, innych równocześnie wykonywanych prac w ramach dobowej miary czasu pracy, które nie oddziaływały szkodliwie na organizm pracownika, to jednak od tej reguły istnieją odstępstwa. Pierwsze z nich dotyczy sytuacji, kiedy inne równocześnie wykonywane prace stanowią integralną część (immanentną cechę) większej całości dającej się zakwalifikować pod określoną pozycję załącznika do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia z dnia 7 lutego 1983 r. (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 6 grudnia 2007 r., III UK 62/07, LEX Nr 375653; dnia 5 maja 2009 r., I UK 4/09, oraz z dnia 11 marca 2009 r., II UK 243/08 i powołane tam wcześniejsze orzecznictwo). Drugie odstępstwo dotyczy przypadków, kiedy czynności wykonywane w warunkach nienarażających na działanie czynników szkodliwych dla zdrowia mają charakter incydentalny, krótkotrwały, uboczny (zob. np. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 22 stycznia 2008 r., I UK 210/07, OSNP 2009 nr 5-6, poz. 75 oraz z dnia 12 kwietnia 2012 r., II UK 233/11, OSNP 2013 nr 7-8, poz. 86). Okoliczności te nie zostały uwzględnione w toku postępowania apelacyjnego, co uzasadnia zawarty w skardze zarzut naruszenia prawa materialnego - § 2 ust. 2 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. Wbrew stanowisku Sądu Apelacyjnego, charakteru pracy w szczególnych warunkach wykonywanej stale i w pełnym wymiarze czasu nie odbiera zatrudnieniu wnioskodawcy, praca wykonywana także poza kanałami napraw, gdy się zważy, że było to związane z procesem pracy. Również nie zasługuje na aprobatę konstatacja Sądu Apelacyjnego, że inne wykonywane prace (np. wymiana klocków hamulcowych czy płynów eksploatacyjnych), nie podlegają zaliczeniu do prac w szczególnych warunkach, o których mowa w poz. 14, działu XIV, wykazu A, gdy tymczasem z przedstawionych ustaleń, zdaniem Sądu Najwyższego, wynika co najwyżej to, że praca ubezpieczonego odbywała się w kanałach remontowych, aczkolwiek nie zawsze dotyczyła naprawy pomp wtryskowych, wtryskiwaczy i gaźników, to jednak

nie zmienia jej charakteru jako pracy wykonywanej w szczególnych warunkach z uwagi na wykonywanie tej pracy w ramach określonego ciągu technologicznego. Nie ma bowiem wątpliwości, że wykonując w taki sposób swoje obowiązki pracownicze, stale był narażony na szkodliwe dla zdrowia czynniki, prowadzące do obniżenia wydolności organizmu, co jest podstawową przesłanką obniżenia wieku emerytalnego (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 czerwca 2008 r., II UK 306/07, OSNP 2009 nr 21 - 22, poz. 290).

Trzeba też uwzględnić, że warunek wykonywania pracy w szczególnych warunkach stale i w pełnym wymiarze czasu pracy jest spełniony także wówczas, gdy pracownik w ramach dobowego wymiaru czasu pracy łączy czynności dozoru nad pracami wykonywanymi w szczególnych warunkach z bezpośrednim wykonywaniem takich prac (tak w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 7 lutego 2012 r., I UK 227/11 - niepublikowany). Tym samym charakteru pracy w szczególnych warunkach wykonywanej stale i w pełnym wymiarze czasu nie odbiera zatrudnieniu wnioskodawcy to, że oprócz wykonywania takich prac, sprawował również dozór nad pracami wykonywanymi w warunkach szkodliwych dla zdrowia jako brygadzysta. Pracownik wykonujący taki dozór nie musi stale przebywać na stanowiskach, gdzie jest wykonywana praca w szczególnych warunkach, należy wziąć też pod uwagę, że zakres obowiązków takiej osoby z natury rzeczy przewiduje także sporządzanie dokumentacji związanej z tym dozorem. Czynności te stanowią integralną część sprawowanego dozoru organizacyjno – administracyjnego, nie ma zatem podstaw do ich wyłączenia.

Z tych względów skarga kasacyjna zasługiwała na uwzględnienie, wobec czego Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji zgodnie z art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.

Orzeczenie o kosztach uzasadnia art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 398²¹ oraz art. 391 § 1 k.p.c.